

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Negalu atsidvyt propesori Viktoriji

2013-01-25

ŽURNALAS: LITERATŪRA IR MENAS

TEMA: Poezija

AUTORIUS: Astrida Petraitytė

DATA: 2013-01

Negalu atsidvyt propesori Viktoriji

Astrida Petraitytė

Daujotė V. Gīvenu vīna / Gyvenu viena. - Vilnius: Regioninių kultūrinių iniciatyvų centras, 2012.

Profesorė Daujotytė nesiliauja manęs stebinti savo gyvenimo *vešlumu* – regis, ji pati geba visus šiandien rašančiuosius pamatyti, į juos atsišaukti jautriu, asmeninio santykio nuspalvintu žodžiu, matyt, jausdama seserystės pareigą dalyvauti kokios knygos ar knygelės sutiktuvėse, geba žvilgsniu aprėpti lietuviškąją literatūrinę panteoną, vis nupurtydama dulkes nuo kurio nors senamadžio, postmodernaus naratyvo nustumto į pašalį, tomelių, geba, savo literatūrologinį kruopštumą supindama su poetiškai egzistencine pajauta, rašyti veikalus, kurie bibliotekose turbūt yra paskirstomi – pagal žanrą, tematiką, paskirtį – po skirtingiausias lentynas, geba vis blykstelti nauja savo asmenybės (regis, santūrios, bet kipšas juos žino!) atvertimi... Manyje dar gyva nuostaba, patirta prieš keletą metų per kalėdinį vaikučių vakarėlį – išvydus ten gerbiamąją Daujotytę su dviem anūkėlėmis, besijaudinančią, kad kažkuriai neteko pasakyti eilėraščio...; iki tol „žinojau“ Profesorę tik profesiniais reikalais atitrūkstant nuo rašomojo stalo...

Ir štai dar viena proga žioptelti iš nuostabos – matyt, naujausia, 2012-uosius užbaigusi Profesorės knyga, manifestuojanti jos žemaitiškąją prigimtį, sodrią, žemišką, ligtol (ligi ankstesnės žemaitiškai parašytos knygos „Balsā ūkūs“), regis, gožtą literatūrinio, intelektualinio, moralinio *pripratimo* („pripratimas – antras prigimimas“). Įsivardijimas Daujote, nors ir ne pirmąkart nuskambantis, matyt, irgi ženklina tam tikrą takoskyrą, atsiribojimą – gal nuo profesoriško rango? O Viktorija Daujotė, tiesą sakant, yra parašiusi tik antrąją knygos dalį, antrąją pasakojimo versiją – norminę literatūrinę. Pirmąją, žemaitiškąją, paporino Viktoriji Daujuoti. Ir žemaitiškas balsas čia yra pagrindinis, juk ir knygos viršelio atvarte įrašyta pora „posmų“, matyt, sudarančių pasakojimo ašį, pasakotojo šerdį: „gīveno vīna. būno vīna, vuo / gal é ne,

tunkė sunerta vėsk'as, / naišardisi, runkiuojūs vardus / gėminės .“

Tik negebėdama „Gyvenu vīna“ nei išplėsti iš turtingo kūrybinio konteksto – nors žinomo tik paviršutiniškai, toli gražu neištudijavus visų jo apraiškų, nei atplėsti nuo asmenybės viešosios raiškos, ir šį kūrinį priskirsiu Profesorės Viktorijos Daujotytės autorystei.

Taigi eiliuotame tekste girdime senos moters, žemaitės-varniškės, pasakojimą apie save, gyvenimą, artimuosius. Sužinome, kad ji gyvena vienkiemyje viena – vyrą palaidojusi, sūnus išleidusi kažkur į miestą, vasaromis dar pas ją apsigyvena sesuo – taip pat našlė; taip ir sukasi kasdienos karuselė, sakytume – *Bobulės vargai* (ir *džiaugsmi*), o labiausiai norėčiau šį pasakojimą įvardyti sakme, tarkim – *Sakmė apie Jūzapą* (juk tarp tų *surunkiutu* giminės vardų yra ir „Jūzapas dvė“) Šios sakmės srautas, kartais stabtelintis, tylos pauzelę įterpiantis, jokių dirbtinių pertvarų nesuskaidomas (tekstas be didžiųjų raidžių, be taškų, sakinio galą pažyminčių – nebent kai kur netikėtai). Tik nesiskubinkim apgailėti vargšės vienišuoelės herojės, nes: „nažėnau, ar išsidūti, ka mon vīnā geriau, / nie pīktis, nie taikintīs, nie ėmti, nie dūti, / kap pasidarā, tap ė turi, niekam nie dėkū“ (p. 24).

Daugiausiai kalba sukasi apie kasdienius darbus ir rūpesčius – rudens, žiemos, pavasario metu (metų laikai taip nepastebimai pasikeičia, pereina vienas į kitą, tai tarsi dabar laikas, tarsi – iš prisiminimų suaustas). Ne tik paprastas herojės gyvenimas prišaukia paprastus žodžius – pati Kalba, jos gelmės žmogui padiktuoja mintijimo ir bylojimo stilišką, o žemaičių kalba (tarmė) ir subtilią sielą apdalytų pirmapradišku grubumu: ištarsi *jiesti* (valgyti), *spruogti* (mirti) ir pajusi, kad žodžiai – svarsčiai, prie žemės rakinantys, ne sparnai... Bet tosios senos kaimo moterėlės žvilgsnis, visai nenuostabu – juk kaimo išminčiai jokia retenybė, aprėpia platesnius laiko ir erdvės horizontus („valstibi; jie, Lietova dabā viel' / ī valstibi“, p. 53). Dažnųsų gyvenimas apmąstomas „liaudiškos filosofijos“ kategorijomis, perduotomis per kartų kartas arba subrandintomis šio gyvenimo su savimi. Pavyzdžiui, prieštaraudama (savyje) viską išmanančiai seseriai: „mon kitāp atruoda – nie tu mokink svieta, / nie tu išmuokinsi, kuoks katras gėmi, tuoks / ė spruogs, esu atsikondosi tuo žinuojėma, / tuo sava vieruos kėšėma; jie pats nasitor, / napastuov, statik kāp nori, vis tik apvėrs, / a gėrts, a tāp dėrbst“ (p. 21). Na taip, matyt, daugeliui teks palaužyt galvą beskaitant, ir man (tarp žemaičių augusiai) ne kiekvienas žodis iškart savo prasmę atverdavo. Nežinau, ar ambicingieji žemaičiai (savo pasus įsivedę) jau yra sunorminę savąją rašybą, ar Profesorėi ir čia teko susidorot su kūrybine užduotimi – savitiems garsams surasti ženklus...

Nelabai įtikiu Daujotytę čia *sukūrus personažą* – labiau panašu, kad genties archetipiniai klodai iškilo į paviršių, vedžiojo užrašiančiąją ranką, Profesorėi pačiai nuo savo literatūrinio aristokratizmo aukštumų stebint ir neatsistebint: iš kur čia tos rupiosios gelmės...

Danutės Mukienės juodai baltos nuotraukos taip gražiai *sulimpa* su tekstu, išties patiki, kad porintojos ką tik tuo laukų takeliu pereita, į tuos miškus žvelgta, iš tos bažnytėlės grįžta... D. Mukienė ir rimčiau ranką prie šio leidinio yra pridėjusi (yra jį išleidusio centro vadovė), tad, matyt, ir jai reikia tarti pagiriamuosius žodžius, kad į 2013-uosius, Tarmių metus, galime įžengti su šia žemaitiška poringe.

Antrąją sakmės variantą skaitydama jau girdžiu profesorės Daujotytės balsą – subtiliai aristokratišką (tikrai šis žmogus negalėtų prabilti grubiom liaudiškom tonacijom...). Ir tai nėra žemaitiškos tarmės „pervedimas“ į bendrinę kalbą tiesiog pridėdant galūnes, sustatant „į vietas“ balsius ir priebalsius – keičiasi leksika, perkeisdama

visą *sakmės* melodiką, na, ar pasakojimas – ir už jo įregimi paties pasakotojo bruožai tie patys, kai „babūnė“ tampa „senele“, „kruokti“ – „verkti“, „nuotrėlis“ – „diligėlėmis“, kai ne beveini gyvenama pakaleni puo pakalenijs, bet namai karta po kartos... Nors ir nesu žemaitiško grubumo gerbėja, vis dėlto man įtaigesnė, „autentiškesnė“ buvo toji žemaitiškai paporinta sakmė, atvėrusi archetipines tautos (žemaičių) gelmes... O tarsi šviesus dūmas iš grubiai sukatotų pliauskų suplevena poetinė pajauta, kartais net tarsi koks haiku:

*sugriebiau lapos, al' vies ka
ėsisoka i mona šūsnės, é
nulieki geltuonūdams kap šū* (p. 57)

*

Tap tata, Propesori: kavok nekavojis, ale kožna dūšeli tor doboltą dogną i gana.